

НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ В РАКУРСА НА СЪВРЕМЕННИТЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Доц. д.н. Владислав Лазаров, катедра „Национална сигурност“,
факултет „Информационни науки“, УниБИТ

Резюме:

Изработване на универсален модел за сигурност днес, в глобалната епоха, характеризираща се с доминираща роля на контрола върху ресурсите спрямо контрола върху пространството, е невъзможно поради перманентните противоречия между глобалните играчи на полето на съвременните международни отношения. В духа на съвременните рискове и заплахи за сигурността е необходима промяна на основната философия на анализ и действие – от „сигурност чрез сила“ към „сигурност чрез интеграция“.

Ключови думи: национална сигурност, предизвикателства, рискове, геополитика, международни отношения, стратегически ресурси.

NATIONAL SECURITY IN THE PERSPECTIVE OF MODERN GEOPOLITICAL CHALLENGES

Assoc. Prof. Dr. Sc., Vladislav Lazarov, National Security Department at the
Information Sciences Faculty of the University of Library Studies and
Information Technologies

Abstract:

Developing a universal model of security today, in the global era, characterized by the dominant role of resource control over space control, is impossible due to the permanent contradictions between global players in the field of modern international relations. In the spirit of modern security risks and threats a change in the basic philosophy of analysis and action is needed - from "security through force" to "security through integration".

Keywords: national security, challenges, risks geopolitics, international relations, strategic resources.

Държавите не разполагат с адекватен модел за сигурност в условията на глобална криза. Промяната на геополитическите реалности се характеризира с доминиращата роля на контрола върху ресурсите спрямо контрола върху пространствата. Основните съвременни предизвикателства, рискове и заплахи в сферата на сигурността се

генерират в противоречията, породени от разнобоя в процесите на глобализация и на партикуларизация на света, както и от разликата между глобализацията като необратим икономически процес и глобализма като тип политика.

В условията на глобализация редица изследователи предсказват залеза на националната държава, която ще отстъпи мястото си на транснационалните корпорации, неправителствените организации и международните обединения от типа на ООН, Международния валутен фонд или Световната търговска организация. Новите играчи застават срещу монопола на държавата, включително срещу монопола и силовото влияние. Това са многонационалните корпорации, глобалните финансови пазари, неправителствените организации, организираната престъпност, терористичните групировки и т.н. Дейностите на тези нови играчи не са регулирани от международното право, което е продукт на официални спогодби между „нациите държави“. И всичкото това стратегическо многообразие обуславя съвременния модел на икономически, социален, политически и духовен живот.

Международните отношения днес са обект както на традиционните ресурсни предизвикателства, така и на заплахи с неполитически произход (пандемии, климатични промени). Съвременници сме на трансформиращата роля на различни центрове на сила и региони. Факт е обаче, че делегирането на гаранциите за сигурност предимно на големите държави поражда напрежение и дава приоритет на силата в международната практика. Схващането, че сигурността в международния ред трябва да е грижа на големите държави, защото са мощни, с ограничено участие на малките страни, защото са слаби, е мисловно отражение на положение, от което на света сега се налага експедитивно да се освобождава¹.

За неформалното право за място в структуроопределящия кръг на системата на международните отношения в постоянна конкуренция са между десет и петнадесет страни. Характерно е, че разширението на кръга е за сметка на държави, намиращи се далече от центъра в предишните състояния на международната система, например Китай и Индия.

Модерните геополитически концепции включват в себе си постиженията от миналото и опита, натрупан в голямата игра. Заедно с това се отчитат новите реалности, които трудно се побират в рамките на перманентно осъвременяваната, вездесъща концепция на закона за глобалния дуализъм – „водата срещу сушата“. Въпреки все по-важната роля на регионалните лидери, в полицентричната система на световните

---

¹ Мичев. С. Илюзията за сигурност. С. 2012.

отношения са обособени два глобални центъра (САЩ и Китай), съществено превъзхождащи всички останали по основните стратегически показатели.

Актуалните предизвикателства пред националните политики в ракурса на глобалната несигурност са диверсификацията, опазването на околната среда, употребата на алтернативни енергийни източници, борбата с климатичните изменения.

Доскоро силата се приемаше за водещ аргумент, основно средство в международните отношения. Силата – това са ресурсите, с които участниците в системата за международна сигурност реализират интересите си в конфликтите. „Искаш свобода, искаш сигурност – бъди силен. Всичко е много просто... – мощ, влияние, ...съюзници.“²

Познатият модел, условно определен като „постигане на сигурност чрез сила“ , обаче, е непродуктивен в новите реалности и е неоснователно да очакваме чрез до неотдавна актуалните познати ни силови политики и методи да постигаме желаните нива на сигурност. „За новите правила никой не е готов. Старите вече ги няма.“³ имаме ситуация позната като „interregnum“-период с неопределена продължителност, през който старият ред е разрушен, но новият все още не може да възникне.“⁴

Новите форми на колективно насилие се свързват с мрежови организации, които нямат точно местоположение. Съвременните конфликти са популярни като „информационни войни“, „кибервойни“, „хибридни войни“. Мрежовият характер на конфликтите ангажира и по-горе споменатите различни недържавни субекти.

Внимание обаче предизвикват някои специфични за днешните международни отношения обстоятелства, отличаващи формиращата се система от предишните ѝ състояния:

- интензивният /необратим/ процес на глобализация, водещ чрез универсализиране и хомогенизиране на света до неговата транснационализация;

- проблематиката на сигурността – т.нар. повсеместна „секюритизация“ /иначе финансов термин, реализирал впечатляващо политологическо приложение/ – сигурност за сметка на свободата и личната неприкосновеност на индивида;

- значителното развитие на явлениято „недържавни играчи“, като действащи актьори в международно-политическата система без реален риск да изземат необратимо функциите на държавата.

---

² Старилов. Н. Геополитика или как ето седелается. СПб, 2015.

³ Лукянов. Ф. Россия в глобальной политике. М. 2015.

⁴ Wolfgang Streeck .How will capitalism end, London. 2016.

Безспорен факт е, че въпреки промените във функцията на държавата в постмодерното общество единствено чрез силата на нейния инструментариум е възможна реализация на вече коментирания модел „сигурност чрез интеграция“ и същевременно постигане на сигурност при очевидни дезинтеграционни процеси и наличие на други играчи на полето на сигурността.

Важен елемент на модела „сигурност чрез интеграция“ е изграждането и поддържането на критичната инфраструктура. От гледна точка на управлението при кризи от ключово значение е състоянието на тази инфраструктура. Чрез ресурсното осигуряване и поддържането на нейните обекти се гарантира тяхната устойчивост и снижаване на тяхната уязвимост, а това има съществено значение за управлението на глобални по обхват кризи.

Актуалната геостратегическа среда се характеризира с безпрецедентна взаимозависимост и взаимообвързаност: свобода – сигурност – ресурсно осигуряване.

Най-динамична е ситуацията в бързоразвиващите се държави, където темпът на индустриализация и увеличаващото се потребление на населението предизвикват еквивалентно търсене на енергия. Тъй като обективен интерес на всеки глобален актьор е да запази контрола над управляваните ресурси и да реализира политики за анексиране на чуждите в собствена полза, не е сериозно да се очаква, че принадлежността на държавата към дадена наднационална военна или стопанско-икономическа организация ще гарантира ad-hoc, особено при кризисни обстоятелства, суверенитета и стратегическите и потребности и интереси.

Т.нар. стратегически енергийни ресурси са политико-икономически монопол на съвременните международни отношения. Днес относително висок дял имат три компонента – нефт, газ и въглища – 3/4 от общото потребление на суровини, срещу 1/4 за атомната енергия и възобновяемите източници, при това в дългосрочна перспектива. Към настоящия етап за т.нар. „алтернативни източници“ (геотермални електроцентрали, приливно-отливни, вълнови, соларни, ветрови централи, енергия от морски и океански течения) е характерно повисокостойността им усвояване, както и липсата на изградена инфраструктура, което ги ситиуира в трудна за масово усвояване позиция.

Икономическата криза от края на първата декада на века инициира нов модел на икономическо развитие познат като „екологично ориентиран ръст“. Водещата му парадигма предвижда екологията не просто да се взема предвид при развитието на международните отношения, а да заеме водещо място в системата на глобалните отношения. Особено актуална към настоящия момент е т.нар. „Зелена

сделка на ЕС“ – комбинация от няколко мощни инструмента за трансформиране на икономиките на страните членки на Съюза, на първо място в икономиката, впоследствие в политическата, социалната и културната сфери, не като тенденция, а като качествено нов етап на глобализма. Очаква се финансовите параметри на подкрепата в рамките на Фонда да достигнат 1 трлн. за следващата Многогодишна финансова рамка на ЕС за периода 2021 – 2027 г.

Предизвикателствата на времето налагат нови икономически решения и визии: растяща необходимост от кръгови вместо линейни бизнес модели; концепцията за услуги вместо ресурси. Изтъква се и нуждата от икономика, основана на нова ресурсна стратегия на базата на възобновяеми източници и т.нар. нови ресурси от „кръговите материални потоци“ (Super Smart Society). Клъстеризирането или каскадирането биха могли да се превърнат в основна методологична характеристика на бъдещите индустриални паркове.

В този смисъл е необходимо да се изработи нов подход, при който не се търси противопоставянето на вещественото и информационното, на енергията и информацията, а възможното единство, което трябва да бъде в основата на нови стратегии. Така редом с познатите стратегически енергийни ресурси стоят знанието, информацията като стратегически ресурс и е-управлението. Икономиката на знанието е нов подход към икономическите реалности, при който знанието се превръща в основен ресурс на развитието и прерогатив на сигурността.

Съвременните глобални кризи имат съществена разлика спрямо кризите от епохата преди глобализацията, а именно информационното им отразяване. Без съвременните средства за комуникация е абсолютно невъзможно функционирането на обществото и на всеки отделен човек.

Информационното общество, икономиката на знанието, информацията като стратегически ресурс, е-управлението и достъпът до информация са вече признати съществени страни на глобалното общество. Днес информацията се определя като основен ресурс за всички сфери – политика, държавно управление, икономика, образование, здравеопазване, култура. Процесът на промяна обхваща целия спектър на обществения живот, той е повсеместен и необратим.

Формирането на „нов световен ред“, както и евентуално преустройство на планетариума и социума не се реализира в контролирана среда или лабораторни условия и често е съпътствано с прояви на турбулентност и фрагменти на дезорганизация.

„Натрупаната вътре нова енергия не укрепва съоръжението, а увеличава натоварването на носещата конструкция и ... са необходими мъдри архитекти за създаване на нов проект.“⁵

На лидерството в сигурността се отрежда важна роля за формиране и утвърждаване на правилата и принципите за функциониране на моделите за сигурност в „постпандемичния свят“.⁶

„Ролята на лидера на системата за сигурност е „да вижда бъдещето“ като разграничава и отделя важното от маловажното, значимото от безсмисленото, и благодарение на тези си способности лидерът поставя точните цели.“⁷

Какво е виждането на лидерите: „Несъответствието между действителната ни власт и онова, което хората очакват от нас, е източникът на най-силния натиск, на който е подложен всеки държавен лидер.“⁸

Според видния руско-американски /Wikipedia/ политолог и професор по международни отношения и политически науки в San Francisco State University Андрей Циганков „през XXI век успешни ще бъдат държавите, които ще съумеят да се възползват от натрупания исторически опит и да го интегрират в съвременните показатели на сила и жизнеспособност..., заимствайки най-добрите качества на другите модели“.⁹ Да отговорят на предизвикателството на века ще успеят само тези водачи, които ще удовлетворят следните критерии:

- да управляват елита;
- да планират развитието си;
- да координират курса си с обществото;
- да инвестират в социални програми;
- да насърчават ценностите на силната държава по света.

Осъвременяването на системата за сигурност трябва да бъде извършено прецизно, но експедитивно, с мобилизиране на кадровия и интелектуален потенциал на нацията, с участието на академичния капацитет на държавата, заедно с наличния научноизследователски и технологично-експертен потенциал, с акумулирането на съществуващите до момента опит и експертиза, адаптирани към настоящите предизвикателства.

---

⁵ Лукянов. Ф. Мир на взводе. М. 2015, с. 11.

⁶ Goshko Petkov, Mayiana Mitevskan-Encheva, Emilia Lazarova, Petya Radeva, LEADERSHIP STYLES IN THE INNOVATIVE EDUCATIONAL AREA, The Macrotheme Review 8(1), Spring 2019, ISSN 2379-9765 print ISSN 1848-4735 online.

⁷ Krushkov, N., Security Leadership Creativity, Luca Poggiali Editore, 2019, ISBN 978-88-941786-7-8, p. 144.

⁸ Моизес. Н., Краят на властта. С. 2015.

⁹ Цыганков. А. Валдаиский клуб. Сильное государство 21 века. М, 2015.

В заключение искам да отбележа, че заявените прогнози и анализи не са гарантирани от неординерни и форсмажорни обстоятелства – природни и / или смесени по произход катаклизми, както и редица социални конфликти, които най-често ще възникват по повод на дефицит на ресурси.

Пандемията COVID-19 се оказва именно такава глобално предизвикателство, влияещо на функционирането на държавата и обществото. Става дума за промени от мащаб, при който държавите преминават проверка на своята функционална годност за безопасността и живота на гражданите и отстояване на суверенитета си. В тези условия автентичният гарант срещу глобалните предизвикателства е именно традиционната държава. Тя затова и съществува.

Библиография:

1. Мичев. С. Илюзията за сигурност. С. 2012.
2. Стариков. Н. Геополитика или как ето делается. СПб, 2015.
3. Лукянов. Ф. Россия в глобальной политике. М. 2015.
4. Wolfgang Streeck. How will capitalism end, London. 2016.
5. Лукянов. Ф. Мир на взводе. М. 2015. с. 11.
6. Gosho Petkov, Mayiana Mitevska-Encheva, Emilia Lazarova, Petya Radeva, LEADERSHIP STYLES IN THE INNOVATIVE EDUCATIONAL AREA, The Macrotheme Review 8(1), Spring 2019, ISSN 2379-9765 print ISSN 1848-4735 online.
7. Krushkov, N., Security Leadership Creativity, Luca Poggiali Editore, 2019, ISBN 978-88-941786-7-8, p. 144.
8. Моизес. Н., Краят на властта. С. 2015.
9. Цыганков. А. Валдаиский клуб. Сильное государство 21 веке. М, 2015.